

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-6-4>

УДК 338.462:332.158:316.7

JEL L84, R11, R12, Z11

С. Д. Щеглюк

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу просторового

розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень

імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

e-mail: shchegliuk.sv@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0820-5222>

ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ СЕКТОРУ КРЕАТИВНИХ ПОСЛУГ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Розкрито основні підходи до оцінювання потенціалу розвитку сектору креативних комерційних послуг у досягненні соціально-економічного зростання регіонів України. На основі результатів інтегрального оцінювання здійснено групування регіонів за значенням показників ефективності реалізації потенціалу сектору креативних послуг у сприянні економічному й соціальному зростанню, виділено аутсайдерів і лідерів серед регіонів. Установлено, що впродовж 2013-2018 рр. більшість регіонів перебували у групі з нижчим за середній рівень інтегрального індексу. Обґрунтовано низку заходів щодо підвищення ролі сектору в соціально-економічному розвитку регіонів з низькими значеннями інтегрального індексу та для стимулювання розвитку сектору креативних послуг.

Ключові слова: сектор креативних послуг, креативні індустрії, метод інтегрального оцінювання, потенціал, ефективність реалізації потенціалу.

Shchegliuk S. ASSESSMENT OF THE POTENTIAL OF THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE SERVICES SECTOR IN SUPPORTING THE SOCIO-ECONOMIC GROWTH OF THE REGIONS OF UKRAINE

The main approaches to estimating the development capacity of the creative commercial services sector to secure the socio-economic growth of Ukrainian regions are outlined. A list of parameters to calculate the integral index of the efficiency of creative services capacity implementation by the types of economic activity is suggested, including the creative industries and creative services, in particular (by sections of NACE Rev. 2: J, P, M, R). The calculated by the author coefficient of the shadow activity in the sector of creative commercial services is selected as the destimulating parameter. Based on the results of the integral estimation, the regions are grouped by the rates of the efficiency of creative services capacity implementation in promoting the economic and social growth, and the leaders and outsiders among regions are determined. The trends of the integral index rates in dynamics in 2013-2018 are analyzed. The problems of the contemporary stage in the creative services development in Ukrainian regions and statistical provision of cultural analytics are systematized. The paper proves that ignoring the issues of the system support of the creative services development leads to the outflow of creative capital from Ukraine and declining competitiveness of its economy. A range of activities regarding the increase of the role of the socio-economic development sector in regions with low integral index rates and promotion of the creative services sector development in general is substantiated. Revealing the hidden reserves of creative industries that are in the shadow is among the primary issues of increasing the efficiency level of the creative services capacity implementation. Therefore, the measures on eliminating the shadow activity bound to be used in the creative services sector should be directed at protection of intellectual property rights, fight against counterfeiting and smuggling, and settlement of the issues of informal activity, activity of freelancers on digital platforms and self-employed persons.

Keywords: creative services sector, creative industries, integral estimation method, capacity, capacity implementation efficiency.

Постановка проблеми. Незважаючи на недавнє інституційне та термінологічне оформлення креативних індустрій (і креативних послуг зокрема) в Україні, вітчизняний культурно-креативний сектор був досить розвинений, а окремі його сегменти були конкурентоспроможними на міжнародному ринку вже тривалий час. Відносно новими та перспективними креативними видами послуг є розроблення комп'ютерних ігор і програмного забезпечення, рекламна та інформаційна діяльність тощо. Попри значну кількість досліджень вітчизняних науковців щодо стану та перспектив розвитку креативних індустрій і сектору креативних комерційних послуг

(ККП), стрімке зростання експорту креативних послуг, зростання вітчизняного аутсорсингу та ринку фрілансерів, є підстави для окремих висновків дослідників про відсутність в Україні креативної економіки як цілісної екосистеми [1, с. 108]. Можливо, це зумовлено недостатнім розумінням креативних індустрій, їхньої ролі та внеску в соціально-економічний розвиток регіонів або браком дослідницької методології комплексного аналізу розвитку креативних індустрій та їхнього впливу на економічний розвиток, адже швидкість, з якою розвивається сектор ККП, є вищою за швидкість оновлення класифікаторів видів економічної

діяльності і професій, модернізації забезпечення статистичного супроводу, актуалізації стратегічного планування розвитку регіонів і міст, запровадження законодавчих інновацій, підвищення ефективності регулювання підприємницької діяльності в умовах глобалізації, цифровізації та транснаціоналізації діяльності, а також значною його тінізацією.

Аналіз останніх досліджень. До 2019 р. в Україні на державному рівні не було затверджено переліку видів креативних індустрій [2], а тому дослідження креативних індустрій, креативних послуг здійснювали на різних базах статистичних даних і різних методичних підходах, намагаючись узгодити міжнародні підходи з вітчизняними аналітичними обмеженнями. З 2019 р. простежується тенденція до кращого забезпечення статистичними даними на рівні розділів КВЕД 2010 для України, хоча для регіонального зрізу дані агреговані на рівні кодів секцій. Водночас вітчизняна та зарубіжна наукова періодика характеризується збільшенням кількості публікацій на тему креативних індустрій. Зокрема, слід згадати працю С. А. Давимуки та Л. І. Федулової [3], яка присвячена регіональним особливостям розвитку креативного сектору в Україні. Порівнянню міжнародних і вітчизняних тенденцій розвитку креативної економіки присвячено дослідження С. В. Киризука [4]. Комплексне оцінювання впливу креативного сектору України на розвиток економіки за міжнародною методологією ЮНЕСКО здійснено авторами в праці [5]. Адапували міжнародні підходи до оцінювання креативних індустрій вітчизняні експерти під керівництвом І. Бураковського [6]. Натомість регіональні особливості ефективності реалізації потенціалу креативних послуг як частини креативних індустрій України не були розкриті та оцінені.

Метою статті є оцінювання рівня ефективності реалізації потенціалу комерційних креативних послуг у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів України в 2013-2018 рр. та обґрунтування заходів з його підвищення на основі активізації резервів розвитку.

Основні результати дослідження. Забезпеченість природними, людськими, підприємницькими та креативними ресурсами регіонів України є нерівномірною, однак кожна область володіє певним креативним ресурсом – тим людським капіталом, що є в основі будь-якої творчої реалізації і створення креативних товарів і послуг на основі використання інтелектуальної власності, що забезпечує капіталізацію проривним ідеям, інноваціям. Основними чинниками ефективного становлення, росту й розвитку сектору ККП є людський капітал, внутрішній і зовнішній попит, інновації, інвестиції, технологічна, організаційна та інституційна модернізація. Додатковими чинниками є ефективний інноваційний, інвестиційний, виробничий і соціальний менеджмент [7, с. 34].

Внесок сектору ККП у соціально-економічний розвиток оцінюється на рівні країни, а також за певними сферами: економічною, соціальною, інноваційною, інвестиційною тощо. Оцінювання впливу сектору культури на розвиток України було

здійснено у 2016-2017 рр. за методологією ЮНЕСКО з ініціативи Українського культурного фонду (УКФ) та за підтримки Програми «Культура» ЄС – Східного партнерства» (2015-2018) «Культура і креативність», яка передбачала вимірювання впливу культури за сімома сферами [5]: економіка, освіта, управління, рівень суспільної участі, гендерна рівність, комунікація, культурна спадщина.

За економічними індикаторами (ВВП, зайнятість, витрати на культуру) було виявлено значний внесок культурного сектору у ВВП: 4,04% загального рівня ВВП за 3,17% (573,4 тис. осіб) зайнятих у культурних закладах, низький рівень вітчизняного споживання культурних товарів і послуг – 0,88% загальних витрат на домашнє споживання [5, с. 4], що засвідчує вторинність значення культурних потреб у вітчизняного населення через загальний низький рівень економічного забезпечення і домінування в ментальності споживання доступної масової культури з низьким впливом на ціннісні орієнтації. Адже індивідуальні споживчі витрати на культурну діяльність, товари та послуги формують уявлення про розмір і потенціал національного ринку культури. Як наслідок, розмір цього ринку є малим, потенціал – високим [5, с.10], а попит формується здебільшого за межами України (особливо це стосується аутсорсингу у сфері ІКТ).

Найвагомішими серед основних сфер культурної діяльності України в 2017 р. були архітектурна та інженерна діяльність і пов'язане з ними технічне консультування (15,5%), реклама (13,1%), телевізійна діяльність зі створення програм і мовлення (6,8%) [5, с. 7].

Великим попитом користувалися креативні товари та послуги, пов'язані з дизайном (дизайн інтер'єру, модні товари та іграшки), на них і припадала найбільша частка експорту. За даними CANnual Report 2018, Україна ввійшла до першої трійки країн Східної і Центральної Європи, в яких рекламна індустрія сильно впливає на економіку країни [8].

Проте для прискорення розвитку сектору креативних індустрій в Україні потрібно зважати на глобальні тенденції та відповідність їм національних особливостей [4, с. 68]. Зауважимо, ще 2016 р. визначені перспективні сектори, які мають стати локомотивами експорту до 2021 р.: сектор інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема розроблення програмного забезпечення, та сектор креативних послуг, зокрема послуги з реклами та PR, дизайну, кіноіндустрії, індустрії моди тощо [9]. Як зазначають експерти, динаміку зростання світового виробництва креативних товарів і послуг можна оцінити за допомогою непрямого методу на підставі аналізу їх світового експорту, а динаміку їх світового споживання – на основі світового імпорту креативних товарів і послуг [20, с. 26].

Розвиток креативних індустрій забезпечить інтеграцію української культури до європейського культурно-креативного простору, а також сприятиме цілісності і згуртованості національного культурного та гуманітарного простору. Підтримка розвитку культурних і креативних індустрій в Україні є важливою складовою політики національної безпеки

та вимагає з боку держави й суспільства належної уваги [11, с. 59].

На світовому рівні у 2017-2018 рр. телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги були тією категорією, за якою міжнародна торгівля послугами зростала найшвидше, продемонструвавши річне зростання на 14,7%, що приблизно вдвічі перевищило частку транспортних послуг, послуг щодо подорожей, страхування, фінансової, інтелектуальної власності тощо. Експорт інших видів послуг, переважно пов'язаних з товарами, будівництвом, персональними, культурними та рекреаційними послугами, певними державними послугами, збільшився на 9,1% протягом зазначеного періоду [12, с. 39]. У структурі країн, що розвиваються, у 2018 р. переважала частка послуг з організації подорожей, транспортні послуги, меншу частку займали страхові, фінансові та бізнес-послуги.

Внесок культурного сектору в працевлаштування населення є недооціненим через те, що робочі місця у видах культурної діяльності або закладах, безпосередньо не пов'язаних із культурою, так само, як і робочі місця, що виникли через потужний зв'язок з культурою (їдеться про культурний і подієвий туризм, готельно-ресторанний бізнес – ресторани, готельні заклади, розташовані в місцях культурної спадщини або поблизу них), не беруться до уваги в оцінюванні [5, с. 9].

Як доводять науковці, сектор ККП здатний генерувати значну додану вартість за мінімальних вкладень, створювати нові робочі місця, сприяти зростанню випуску нових видів послуг; засновувати нові ринки та сприяти розвитку культурного туризму; відроджувати депресивні міські райони; посилювати конкуренцію на ринку креативних послуг і стимулювати інноваційний розвиток; підвищувати продуктивність праці і кількість висококваліфікованих кадрів [7, с. 34], залучати ТНК до інвестування в дослідження та розробки, покращуючи, з одного

боку, рівень здійснюваних наукових розробок, з іншого – спричиняючи «відтік мізків і талантів».

Для оцінювання ефективності реалізації потенціалу сектору ККП у забезпеченні соціально-економічного зростання регіонів України здійснимо інтегральне оцінювання за такою схемою:

- визначення системи показників, що характеризують рівень розвитку сектору ККП регіону. Серед її 10 показників дестимулятором є коефіцієнт тінізації сектору ККП (розрахований автором за методом збитковості підприємств відповідно до методики Міністерства економіки України 2009 р.), усі інші показники є стимуляторами (табл. 1);
- формування статистичного масиву показників та їх нормування із застосуванням стандартного підходу математичної статистики (визначення максимального та мінімального значення в ряді показників для стимуляторів і дестимуляторів за стандартними формулами);
- розрахунок інтегрального індексу ефективності реалізації потенціалу сектору ККП за 2013 р. та 2018 р.;
- групування регіонів за значенням інтегрального індексу ефективності реалізації потенціалу сектору ККП за період 2013-2018 рр.;
- інтерпретація результатів оцінювання інтегрального індексу ефективності реалізації потенціалу сектору ККП за регіонами.

Потенціал сектору ККП у розвитку регіону формується під впливом чинників, які сприяють його реалізації, та чинників, які гальмують повноцінне його використання (тінізація сектору, низька платоспроможність споживачів креативних послуг на внутрішньому ринку, несформовані потреби у культурно-креативних послугах через надмірну доступність і популярність масової культури тощо).

Таблиця 1

Перелік показників для оцінювання інтегрального індексу ефективності реалізації потенціалу сектору ККП у забезпеченні соціально-економічного зростання регіонів України

Показники	Характер впливу
Рівень тінізації сектору ККП, %	Дестимулятор
Частка ВДВ сектору ККП у ВДВ регіону, %	Стимулятор
Частка ВДВ сектору ККП у ВДВ сфері послуг регіону, %	Стимулятор
Частка обсягу реалізованих послуг у секторі ККП у загальному обсязі реалізованих послуг, %	Стимулятор
Частка зайнятих у секторі ККП у загальній чисельності зайнятих у регіоні, %	Стимулятор
Частка зайнятих у секторі ККП у чисельності зайнятих у сфері послуг регіону, %	Стимулятор
Частка капітальних інвестицій у сектор ККП у загальному обсязі капітальних інвестицій в економіку регіону, %	Стимулятор
Частка експорту сектору ККП у загальному експорті послуг у регіоні, %	Стимулятор
Коефіцієнт покриття експортом імпорту, %	Стимулятор
Продуктивність праці працівників, зайнятих у секторі ККП, тис. грн / особу	Стимулятор

Джерело: складено автором.

Беручи до уваги певні особливості формування та відтворення потенціалу сектору ККП, слід зазначити, що обрана система показників є відкритою для доповнення і потребує відповідного статистичного забезпечення.

Аналіз значень інтегрального індексу ефективності реалізації потенціалу сектору ККП (рис. 1) показав, що лідерами серед регіонів за рівнем використання

потенціалу сектору у 2013 р. та 2018 р. були: м. Київ (0,844 та 0,765 відповідно), Харківська обл. (0,601 та 0,511), Вінницька обл. (0,471 та 0,378), Львівська обл. (0,437 та 0,488), Запорізька обл. (0,394 та 0,298). Аутсайдерами серед регіонів за аналогічний період визнано Донецьку (0,161 та 0,213 відповідно), Кіровоградську (0,232 та 0,352), Київську (0,227 та

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

0,254), Миколаївську (0,187 та 0,242), Рівненську (0,293 та 0,368) області. Причому за скорочення значення інтегрального індексу в 2018 р. порівняно з 2013 р. серед регіонів-лідерів (крім Львівської обл.) всі регіони-аутсайтери наростили значення рівня ефективності реалізації потенціалу сектору ККП (попри стабільно

низький його рівень серед усіх регіонів). Найбільше зростання інтегрального індексу в 2018 р. було зафіксовано для Кіровоградської (0,12 пунктів (пп.)), Рівненської (0,08 пп.), Миколаївської (0,06 пп.), Львівської (0,05 пп.), Луганської (0,05 пп.), Дніпропетровської (0,05 пп.), Донецької (0,05 пп.) областей.

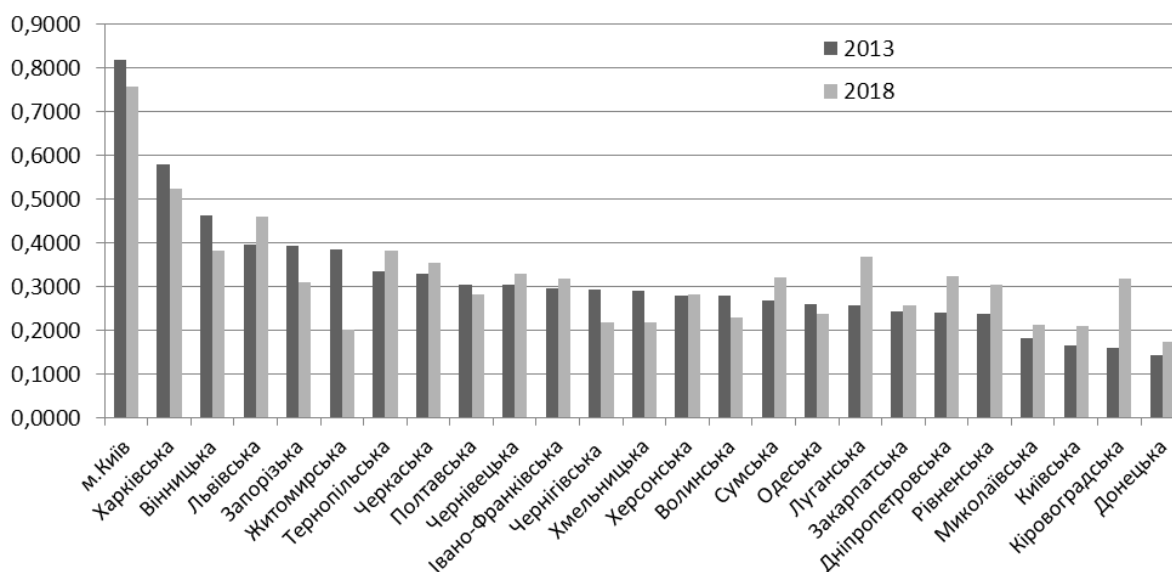

Рис. 1. Регіональний розподіл значень інтегрального індексу ефективності реалізації потенціалу сектору ККП, пунктів

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Групування регіонів за рівнем інтегрального індексу ефективності реалізації потенціалу сектору ККП у соціально-економічному розвитку регіону показало зниження максимального значення з 0,844 у 2013 р. до 0,765 у 2018 р, що призвело до переходу м. Києва з групи регіонів з «високим» значенням до групи з показником «вище середнього», зміни складу

та кількості регіонів у групі із «середніми» значеннями, збільшення на дві області групи із значеннями «нижче середнього», а також до відсутності регіонів з «низьким» рівнем значення у 2018 р. внаслідок покращення ситуації з розвитком сектору ККП у регіонах-аутсайдерах (табл. 2).

Таблиця 2

Групування регіонів за значенням інтегрального індексу ефективності реалізації потенціалу сектору ККП у 2013 р. та 2018 р.

2013 р.	Значення інтегрального показника	2018 р.
Донецька, Миколаївська	Низький 0,0-0,20	-
Київська, Кіровоградська, Херсонська, Сумська, Дніпропетровська, Рівненська, Луганська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська, Чернігівська, Полтавська, Одеська, Волинська, Хмельницька, Житомирська, Черкаська, Тернопільська, Запорізька	Нижче середнього 0,21-0,40	Житомирська, Донецька, Миколаївська, Київська, Чернігівська, Хмельницька, Закарпатська, Запорізька, Одеська, Полтавська, Волинська, Херсонська, Івано-Франківська, Сумська, Дніпропетровська, Чернівецька, Кіровоградська, Луганська, Черкаська, Рівненська, Вінницька
Львівська, Вінницька	Середній 0,41-0,60	Тернопільська, Львівська, Харківська
Харківська	Вище середнього 0,61-0,80	м. Київ
м. Київ	Високий 0,81-1,00	-

Джерело: складено на основі авторських розрахунків індексу.

Оцінюючи значення інтегрального індексу ефективності реалізації потенціалу сектору ККП у соціально-економічному розвитку регіону за регіонами в контексті детінізації його діяльності, слід зазначити, що загалом позитивне скорочення рівня тінізації сектору не позначилося зростанням реалізації

його потенціалу, що свідчить про низьку пріоритизацію розвитку креативних послуг у більшості регіонів України (21 регіон перебуває в групі, в якій значення інтегрального показника нижчі за середній), сектор слабо інституціалізований і схильний до тінізації через високі податки для ФОП,

нелегалізовану працю та прибутки фрілансерів, приховування прибутків і використання практики спрощеного оподаткування великих ІТ-компаній через укладання цивільно-правових угод з працівниками, приховування обсягів сплат роялті та їх оподаткування резидентами тощо. Високий рівень цифровізації та віртуалізації діяльності є привабливим каналом для здійснення тіньових торговельних угод на креативні послуги, що сприяє цифровому піратству, кіберзлочинності, переводить тіньову економіку з нелегальної в кримінальну сферу. Низька статистична оцінка тіньової діяльності сектору, технологічна відсталість механізмів протидії цифровому піратству, хакерству не сприяють повноті розуміння масштабів тінізації, прийняття рішень щодо детінізації, не завдавши шкоди бізнесу надмірним регулюванням видимої частини економічної діяльності.

Зазначимо існування високої ймовірності існування похибок оцінювання інтегрального індексу ефективності реалізації потенціалу сектору ККП у соціально-економічному розвитку регіону, зумовлених недосконалістю вітчизняної статистики. Зокрема, внесок українського культурно-креативного сектору у ВВП представляє тільки внесок приватної культурної діяльності. Культурна діяльність неринкових закладів не включена до розрахунків, але їхні послуги є комерційними – з огляду на плату за їх отримання. Ураховуючи високий рівень тіньового сектору в економіці України – до 60% ВВП (у культурних і креативних індустріях він, можливо, навіть вищий [5, с. 12]) – та нелегальну діяльність, таку як фрілансерство, піратство, частка сектору ККП у ВВП могла би бути вагомішою.

Для забезпечення позитивних результатів у сфері працевлаштування доцільно було б оцінити дані щодо «вторинних» робочих місць, які часто практикуються в культурній діяльності, але не оцінюються. Дані, що представляють лише «основні» робочі місця, ймовірно або значною мірою недооцінюють кількість осіб, які працюють у сфері культури [5, с. 12].

Пошук резервів реалізації недооціненого потенціалу сектору ККП дозволив візуалізувати розподіл основних показників розвитку сектору та інтегрального індексу ефективності реалізації його потенціалу (рис. 2). Нерівномірність реалізації потенціалу сектору ККП за регіонами пов'язана як з економічним розвитком (індекс конкурентоспроможності), так і з попитом на креативні послуги (рівень грошових витрат на культуру та відпочинок). Водночас у таких областях, як Дніпропетровська, Закарпатська, Чернігівська, Миколаївська, Івано-Франківська, Львівська, та м. Києві існує дисбаланс між незадоволеним попитом на послуги та рівнем ефективності реалізації потенціалу в забезпеченні їх соціально-економічного розвитку. Натомість у Харківській, Вінницькій, Черкаській, Луганській, Рівненській і Херсонській областях за вищого рівня ефективності реалізації потенціалу сектору ККП рівень грошових витрат на креативні та культурні послуги був низьким, що свідчить про відсутність стимулювання попиту на такі послуги. Зазначимо, що оцінювані Державною службою статистики України грошові витрати не враховують цілого спектра креативних послуг, а тому ці дані потребують уточнення і доповнення (можливо, за допомогою категорії «різні товари та послуги»).

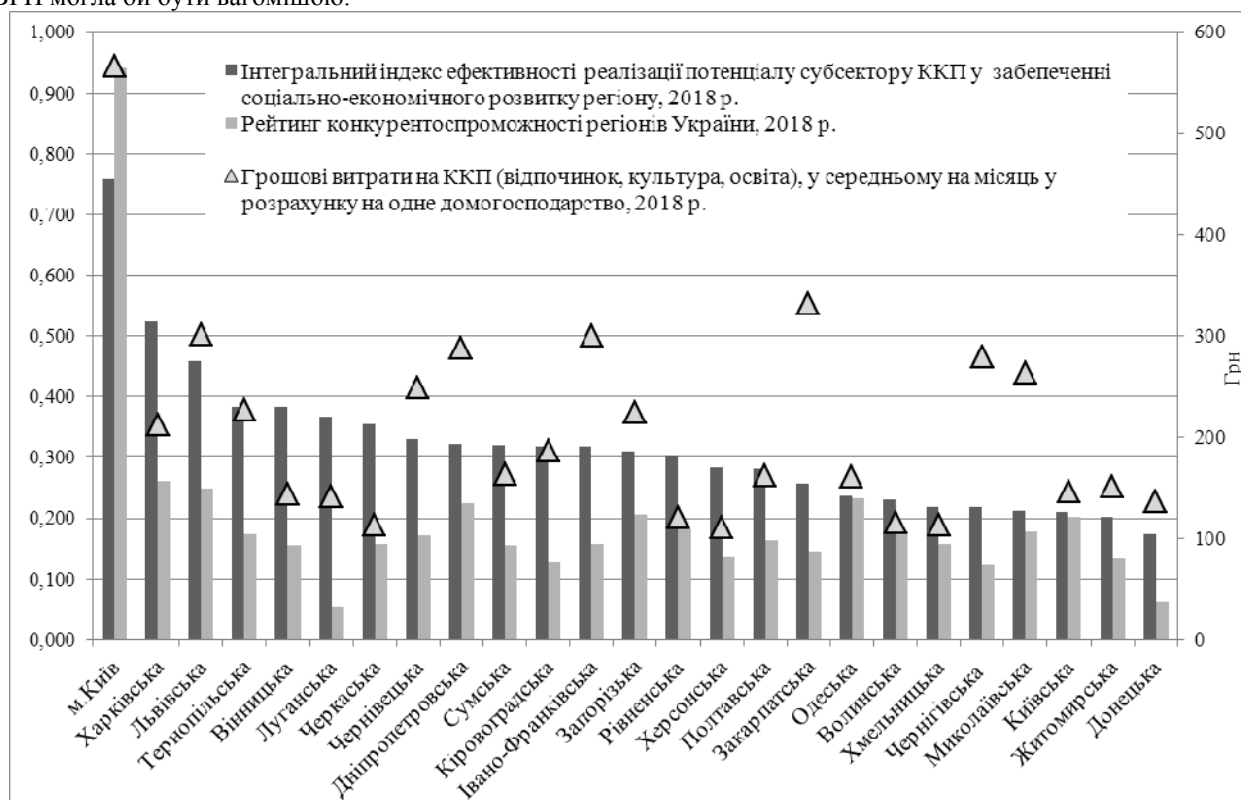

Рис. 2. Розподіл основних показників соціально-економічного розвитку регіонів і розвитку сектору ККП за регіонами
Джерело: розраховано за [13; 14].

Також для кращого розуміння практики споживання та отримання оновленої інформації потрібно провести нові дослідження щодо розподілення споживчих витрат домашнього господарства за регіонами, статтю, рівнем освіти, рівнем доходу тощо [5, с. 12].

Лідерство м. Києва за показником концентрації діяльності сектору ККП та його вищий демографічний потенціал підтверджують тезу про те, що розвиток креативних індустрій має чітко виражений урбанізаційний характер. Великі мегаполіси та міста внаслідок вищої частки креативного класу притягують капітал для розвитку креативних індустрій, підтвердженням чому є двотрикатне перевищення рівня креативної зайнятості в мегаполісах порівняно із загальнонаціональними показниками [4, с. 70].

Резерви для підвищення ефективності реалізації потенціалу сектору ККП знаходяться в можливостях кластеризації та зміцнення креативної екосистеми регіонів. Регіональна концентрація креативної діяльності сприяє підвищенню ефективності співпраці її суб'єктів, прискоренню трансферу інновацій, а відтак стимулює економічний розвиток території. Розосередження діяльності сектору ККП із столиці до великих, середніх і малих міст сприятиме активізації місцевого потенціалу розвитку територіальних громад. Особливо це важливо в сучасних умовах децентралізації, підвищення рівня доступу до культурних і креативних послуг (як транспортної, так і цінової доступності), диджиталізації тощо.

Окрім того, останніми роками спостерігається зсув від централізованої моделі управління культурою до децентралізованої моделі, за якої місцеві територіальні громади можуть визначати пріоритети розвитку культурного сектору самостійно, і це підтримується відповідними можливостями бюджету [5, с. 23].

Ще одним вагомим чинником підвищення рівня ефективності реалізації потенціалу сектору ККП є формування попиту на вітчизняні креативні послуги, що відбувається у двох площинах: духовній і матеріальній. Попри низький рівень відвідуваності вітчизняних закладів культури місцевими мешканцями через брак коштів і відсутність інтересу внаслідок несформованості потреби в «прекрасному», українські митці не поступаються за якістю культурного та креативного продукту зарубіжним митцям. У цьому контексті слід зазначити, що для осіб літнього віку та людей з обмеженими можливостями доцільно встановлювати пільгові ціни на відвідини фестивалів, ярмарків концертів та адаптовувати такі заходи для людей з інвалідністю тощо.

Однак через пандемію COVID-19 можливості для розвитку креативних індустрій, відвідин масових заходів, які полюбили українці, з березня 2020 р. стали суттєво обмеженими. Карантинні умови призвели до закриття низки креативних бізнесів, переорієнтації фахівців на інші види діяльності (з можливою втратою кваліфікації згодом), а тривала невизначеність державної підтримки (суттєві рішення щодо підтримки сектору ККП були прийняті лише у

липні, на четвертому місяці обмежень) зумовила відтік фахівців за кордон; відсутність туристів суттєво зменшила попит на окремі послуги видів креативної діяльності (ремесла, музична й театральна діяльність); практично призупинився розвиток і супутніх видів діяльності, тісно пов'язаних із сектором ККП. Навіть найбільш стійкий сектор ІКТ зазнав тимчасових втрат, однак зумів наростити свій потенціал завдяки дистанційній роботі та приросту фрілансерів, нових замовлень, пов'язаних із диджиталізацією традиційних бізнесів.

Коронакриза загострила всі проблеми сектору ККП і цим самим викликала увагу як суспільства, так і державних інституцій щодо надання підтримки та необхідності змін у регулюванні мобільних бізнесів, схильних до тінізації та релокації, яка дещо ускладнилася в умовах пандемії. Однак на прикладі білоруських програмістів, інших працівників сфери ІТ переконаємося у високій чутливості креативного бізнесу до політичних, економічних і соціальних рішень.

Вагомого значення набуває цифровізація сектору ККП і стратегування розвитку креативних індустрій як на державному, так і на регіональному рівнях, а також координація секторальних політик з регіональними, місцевими, міськими та національними. Якщо у 2017 р. потенціал цифрових технологій у доступі до культурної продукції та послуг, на думку К. Фарінь [15, с. 15], був недооцінений, то у 2020 р. під час карантину багато сегментів сектору ККП перейшли в онлайн, хоча деякі залишилися офлайн.

Висновки. Креативні індустрії (та сектор ККП зокрема) мають значний стратегічний потенціал сприяння в досягненні розумного, сталого та інклюзивного зростання регіонів і міст. Використання креативних технологій капіталізує людський капітал міст і прилеглих територій. Депресивні регіони мають розглядати сектор ККП через збереження і використання історичної культурної спадщини й культурного туризму як джерела розвитку [16]. Інтеграція окремих пам'яток культурної спадщини в туристичну мережу стимулює затвердження окремих програм реставрації, створення нових іміджевих музеїв, скансенів, ресторанів традиційних страв, обладнання місцевими жителями гостьових кімнат для туристів тощо.

Можливості розвитку креативних індустрій полягають у їхній спроможності до ревіталізації депресивних старопромислових районів не лише в містах, але й у територіальних громадах. На підтримку проектів, які сприятимуть розкриттю потенціалу сектору ККП, передбачено у 2021 р. фінансування з Державного фонду регіонального розвитку. Також у межах програми «Велике будівництво» («Велика реставрація») планується реставрація низки історичних об'єктів державним коштом. На виконання Указу Президента України під час розроблення та затвердження в складі генеральних планів населених пунктів слід ураховувати об'єкти культурної спадщини, внесені до Списку історичних населених місць України, для яких реалізовуватимуться проекти ремонтно-реставраційних і консерваційних робіт [17].

Резерви збільшення потенціалу сектору ККП знаходяться в декількох площинах: від кластеризації сектору та підвищення рівня конкурентоспроможності креативних послуг до покращення законодавчої бази й розроблення адекватних механізмів регулювання діяльності і детінізації. Для виконання цих завдань першочергово слід:

- оновити та актуалізувати до сучасних викликів стратегію розвитку культури, куди внести окремі розділ про креативні індустрії та креативні послуги;
- сприяти інтеграції цифрових технологій і ККП (оцифрування культурної спадщини, створення реєстрів цих об'єктів з відповідним рівнем кіберзахисту);
- додати розділ про розвиток креативних індустрій до стратегії інноваційного розвитку, сприяти вертикальній і горизонтальній узгодженості секторальних стратегій (Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр., стратегії розвитку МСП, експортної стратегії та стратегії розвитку культури, Національної економічної стратегії України 2030);
- стимулювати інші форми фінансування культурних проєктів, окрім грантів Українського культурного фонду (запровадити ендавмент, меценатство у секторі ККП, надання податкових пільг спонсорам, донорам, інвесторам культурних і креативних проєктів, сприяти залученню венчурного капіталу);
- сприяти підвищенню уваги та обізнаності щодо захисту прав інтелектуальної власності в контексті Угоди з ЄС, модернізувати захист і дотримання авторського права для сектору ККП. Адже політика у сфері захисту прав інтелектуальної власності дозволяє стримувати формування тіньового ринку креативних послуг, що могло б стати мотиваційним чинником для сектору ККП;
- забезпечити допуск вітчизняних підприємців сектору ККП до державних закупівель на «Прозорро»;
- забезпечити прозорість і доступність до збору та розподілу роялті за музичні, літературні, художні твори тощо;
- сприяти інтеграції формальної та неформальної мистецької освіти, впровадження STEAM-освіти у вітчизняних школах, модернізувати університетські програми тощо;
- сприяти розробленню стратегії культурної дипломатії для просування українських ККП для залучення інвесторів;
- ратифікувати європейську конвенцію про спільне кінематографічне виробництво;
- сприяти формуванню креативної екосистеми та арткластерів, креативних просторів, хабів, креативних міст тощо, особливо тим, які мають найбільший потенціал для розвитку (у smart-спеціалізації), сприяти співпраці між ними в реалізації спільних освітніх, професійних

проєктів, сприяти мобільності фахівців на національному та міжнародному рівнях, урахувавши обмеження, зумовлені пандемією COVID-19;

- оновити нормативно-правову базу для секторів ККП (аудіовізуальний сектор у частині державної підтримки та залучення зарубіжного кіновиробництва до зйомок та продакшну в Україні);
- узгоджувати вітчизняні стандарти з європейськими в межах Угоди про асоціацію України та ЄС для повноцінної та успішної участі українських митців у програмі «Креативна Європа» тощо;
- підтримати попередні парламентські ініціативи щодо податкових канікул для нових зареєстрованих самозайнятих осіб у секторі ККП, регулювання трудової діяльності в ІКТ-секторі для повноцінного розвитку проєкту Дія City;
- налагодити комунікацію між профільними асоціаціями незалежних фахівців, креативними підприємцями та державними закладами культури для співпраці;
- створити на основі УКФ (або на основі Директорату креативних індустрій) наукового центру для впровадження культурно-креативної аналітики за стандартами CDIS ЮНЕСКО та Євростату;
- запровадити моніторинг за досягненням цілей стратегії розвитку культури у контексті пріоритетності ККП;
- сприяти на місцевому рівні розвитку центрів надання культурних послуг шляхом залучення громад до мікрогрантів, кредитування проєктів тощо;
- підтримувати надання високого рівня освіти, культурної та технологічної підготовки споживача, який разом з високим рівнем доходів відіграє головну роль у формуванні стійкого попиту на креативні послуги та водночас сприяти формуванню високого інтелектуального розвитку споживачів;
- сприяти розробленню форсайт-дослідження сектору ККП для прогнозування його розвитку в умовах нової реальності;
- визнати на законодавчому рівні фріланс, дистанційну роботу та сприяти статистичному забезпеченню даних щодо самозайнятих зареєстрованих осіб у видах економічної діяльності, що належать до сектору, та сприяти зменшенню неформальної зайнятості у секторі;
- гарантувати для ФОП права зайнятості на цивільно-правових договорах без загрози штрафів податковою інспекцією та інспекторами з держпраці.

Список використаних джерел

1. Турський І. Глобальні та регіональні тренди креативних індустрій та перспективи їх розвитку в Україні. *Моделювання регіональної економіки*. зб. наук. пр. 2017. № 2(30). С. 108-127.

2. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій: розпорядження Кабінету Міністрів України № 265-р. від 24.04.2019 р. *Урядовий портал*: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhnoyi-diyalnosti-yaki-nalezhat-do-kreativnih-industrij>
3. *Креативний сектор економіки: досвід та напрямки розбудови*: монографія / С. А. Давимука, Л. І. Федулова; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2017. 528 с.
4. Кирилюк С. В. Міжнародні та вітчизняні тенденції розвитку креативної економіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*: зб. наук. пр. 2014. Вип. 6. Ч. 1. С. 68-70.
5. *Індикатори впливу культури на розвиток. Короткий аналітичний огляд щодо України*. 2017. 47 с. URL: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Policy%20Briefs/Abr-lv_C&C_photo_UA.pdf?fbclid=IwAR1-HmujEa48EQR5tiJVAAtPS8eCwW8cq1gmWl27qX7LdGeahxF5yS5JnMgc
6. *Економічна привабливість української культури*: аналіт. доп. К.: ФОП Лопатіна О. О., 2019. 112 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Special_research/2019_UCF_report_full.pdf
7. Чистякова А. С. Особенности креативной экономики. *Науково-технічна інформація*. 2016. № 1. С. 32-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NTI_2016_1_8
8. Пташка О. «Творчість заразлива. Поширюйте її». *Бізнес*: сайт. 21.02.2019. URL: <https://business.ua/special/72-ekspornu-potentsial-ukrayiny-2019/4633-tvorchit-zarazlyva-poshyriuite-ii-ukraina-uviihshla-do-top3-eksportiv-kreatyvnykh-tovariv-sered-krain-z-perekhidnoiu-ekonomikoiu>
9. Полевий В. Чому пробуксовує експортна стратегія України. *Бізнес*: сайт. 03.02.2020. URL: <https://business.ua/economy/8864-chomu-probuksovue-eksporna-strategiya-ukrajini>
10. Кодачигов Р. В. Ключевые драйверы развития мирового рынка креативных товаров и услуг. *Управленец*. 2012. № 7-8(35-36). С. 26-32.
11. Каріх І. Культурні індустрії та політика національної безпеки в Україні. *Культурні і креативні індустрії: історія, теорія та сучасні практики*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (24 квітня 2017 р., Київ). Київ: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2017. С. 54-56.
12. UNCTAD Handbook of Statistics 2019. UNCTAD: Website. 2019. DOI: <https://doi.org/10.18356/cc9f66b7-en>
13. Про розрахунок індексу конкурентоспроможності регіонів України. *Львівська обласна державна адміністрація*: сайт. 2018. URL: https://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/indeks%20konkurentospromozhnosti_aparatka_12.03.2018.pdf
14. *Державна служба статистики України*: сайт. 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
15. Фарінья К. Розвиток культурних і креативних індустрій. 2017. 59 с.
16. Культурна економіка – розумна стратегія розвитку громад. *Міністерство культури України*: сайт. 13.07.2017. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245258775&cat_id=245184021
17. Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму: Указ Президента України № 329/2020 від 18.08.2020 р. *Офіс Президента України*: сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3292020-34717>

References

1. Tursky, I. (2017). Hlobal'ni ta rehional'ni trendy kreatyvnykh industriy ta perspektyvy yikh rozvytku v Ukraini [Global and regional trends of creative industries and prospects for their development in Ukraine]. In *Modeling of the regional economy [Modelyuvannya rehional'noyi ekonomiky]*: Vol. 2(30) (pp. 108-127). [in Ukrainian].
2. Pro zatverdzhennya vydiv ekonomichnoyi diyal'nosti, yaki nalezhat' do kreatyvnykh industriy [On approval of types of economic activity that belong to the creative industries] (2019). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2019, Apr 24, 265-r. *Government portal*: Website. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhnoyi-diyalnosti-yaki-nalezhat-do-kreativnih-industrij> [in Ukrainian].
3. Davymuka, S. A., & Fedulova, L. I. (2017). Kreatyvnyy sektor ekonomiky: dosvid ta napryamy rozbudovy [Creative sector of economy: experience and directions of development]. Lviv: Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
4. Kyryzyuk, S. V. (2014). Mizhnarodni ta vitchyznyani tendentsiyi rozvytku kreatyvnoyi ekonomiky [International and domestic trends in the creative economy]. In *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu [Scientific Bulletin of Kherson State University]*: Vol. 6(1) (pp. 68-70). [in Ukrainian].
5. Indykatory vplyvu kul'tury na rozvytok. Korotkyy analitychnyy ohlyad shchodo Ukrainy [Indicators of the impact of culture on development. A brief analytical review of Ukraine] (2017). Retrieved from https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Policy%20Briefs/Abr-lv_C&C_photo_UA.pdf?fbclid=IwAR1-HmujEa48EQR5tiJVAAtPS8eCwW8cq1gmWl27qXF5LdG [in Ukrainian].
6. *Ekonomichna pryvablyvist' ukrayins'koyi kul'tury [Economic attractiveness of Ukrainian culture]*: Analytical Report (2019). Kyiv. Retrieved from http://www.ier.com.ua/files/publications/Special_research/2019_UCF_report_full.pdf [in Ukrainian].
7. Chistyakova, A. S. (2016). Osobennosti kreativnoy ekonomiky [Features of the creative economy]. *Naukovo-tekhnichna informatsiya – Scientific and technical information*, 1, 32-38. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/NTI_2016_1_8 [in Russian].
8. Ptashka, O. (2019, Feb 21). «Tvorchit' zarazlyva. Poshyryuyte yiyi» [«Creativity is contagious.

Distribute it»]. *Business*: Website. Retrieved from <https://business.ua/special/72-eksportnyy-potentsial-ukrayiny-2019/4633-tvorchit-zarazlyva-poshyriuite-ii-ukraina-uviihshla-do-top3-eksporteriv-kreatyvnykh-tovariv-sered-krain-z-perekhidnoiu-ekonomikoiu>. [in Ukrainian].

9. Polevy, V. (2020, Feb 03). Chomu probuksovuye eksportna stratehiya Ukrainy [Why Ukraine's export strategy is failing]. *Business*: Website. Retrieved from <https://business.ua/economy/8864-chomu-probuksovue-eksportna-strategiya-ukrajini> [in Ukrainian].

10. Kodachigov, R. V. (2012). Klyuchevyye drayvery razvitiya mirovogo rynku kreatyvnykh tovarov i uslug [Key drivers of development of the world market for creative goods and services]. *Upravlenets – Manager*, 7-8(35-36), 26-32. [in Russian].

11. Karikh, I. (2017). Kul'turni industriyi ta polityka natsional'noyi bezpeky v Ukraini [Cultural industries and national security policy in Ukraine]. In *Kul'turni i kreatyvi industriyi: istoriya, teoriya ta suchasni praktyky [Cultural and creative industries: history, theory and modern practices]*: Proceedings of the International scientific-practical conference (April 24, 2017, Kyiv). (pp. 54-56). Kyiv: National Academy of Management of Culture and Arts. [in Ukrainian].

12. UNCTAD Handbook of Statistics 2019 (2019). *UNCTAD*: Website. DOI: <https://doi.org/10.18356/cc9f66b7-en>

13. Pro rozrakhunok indeksu konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy [About calculation of an index of competitiveness of regions of Ukraine] (2018). *Lviv Regional State Administration*: Website. Retrieved from https://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/indeks%20konkurentospromozhnosti_aparatka_12.03.2018.pdf [in Ukrainian].

14. *State Statistics Service of Ukraine*: Website (2020). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

15. Farinya, K. (2017). Rozvytok kul'turnykh i kreatyvnykh industriy [Development of cultural and creative industries]. [in Ukrainian].

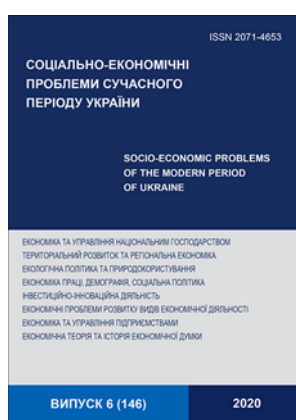
16. Kul'turna ekonomika – rozumna stratehiya rozvytku hromad [Cultural economy as a smart strategy for community development] (2017, Jul 13). *Ministry of Culture of Ukraine*: Website. Retrieved from http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245258775&cat_id=245184021 [in Ukrainian].

17. Pro zakhody shchodo pidtrymky sfery kul'tury, okhorony kul'turnoyi spadshchyny, rozvytku kreatyvnykh industriy ta turyzmu [On measures to support the sphere of culture, protection of cultural heritage, development of creative industries and tourism] (2020). Order of the President of Ukraine, adopted on 2020, Aug 18, 329. *Office of the President of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/3292020-34717> [in Ukrainian].

Стаття підготована за результатами виконання теми «Детінізація та використання потенціалу сектору комерційних послуг у забезпеченні соціально-економічного зростання регіонів України», що фінансується за бюджетною програмою КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень».

Надійшло 12.12.2020 р.

Proceedings of the "SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN PERIOD OF UKRAINE"

Proceedings of the "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is a specialized scientific-practical edition based National Academy of Sciences of Ukraine and the Institute for regional studies of NAS of Ukraine.

The book highlights the results of studies of institutional and socio-economic problems of development of Ukraine at the macro, meso and micro levels, encouraging to published authors who carry out research work in various sectors of the economy.

The journal is included in the list of scientific professional publications of Ukraine of category "B" in the field of economic sciences, the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 02.07.2020 No 886.

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2014.

Site collection: www.zbirnyk.ird.gov.ua